

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۸/۲۵

تاریخ بازنگری: ۹۸/۱۰/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۲۱

تاریخ انتشار: ۹۸/۱۱/۱۷

مطالعه فقهی و حقوقی تاثیرگذاری افکار عمومی بر کیفرگذاریها در سیاست جنایی قضایی ایران

ابراهیم قربانی^۱ جمال بیگی^{۲*} بابک پورقهرمانی

چکیده

اگر چه افکار عمومی در قانون اساسی هیچ کشوری به صراحت پیش‌بینی نشده است، اما توانسته، نقش مهمی را در سیاست‌گذاری جنایی قضایی دولت‌های مختلف ایفا نماید. یکی از جنبه‌های تاثیرگذاری این پدیده در سیاست جنایی ایران، مباحث مربوط به کیفرگذاری برای رفتارهای مجرمانه است. این پژوهش با هدف مطالعه فقهی و حقوقی تاثیرگذاری افکار عمومی بر کیفرگذاریها در سیاست جنایی قضایی ایران و با روش توصیفی و تحلیلی، مبتنی بر مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای صورت گرفته است. نگارنده‌گان به این نتیجه رسیده‌اند، که افکار عمومی به عنوان یک فاکتور و معیار مهم کیفرگذاری، در سیاست جنایی قضایی ایران به حساب می‌آید و این مساله زمانی بیشتر جلوه‌گر است که افکار عمومی از جرم ارتكابی آگاه شده و نسبت به آن حساسیت پیدا کرده باشد. بطور کلی جرایمی نظیر: زنا به عنف، لواط، سب‌نبی، محاربه، افساد فی الارض، بغی، اهانت به ادیان و مذاهب قانونی، جرایم زیست محیطی و ... از جمله جرایمی هستند که افکار عمومی بر کیفرگذاری آن‌ها، تاثیر داشته است.

کلید واژه‌ها: افکار عمومی، سیاست جنایی، جرایم شرعی، کیفرگذاری، تاثیر افکار عمومی.

۱- دانشجوی دکتری گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

۲- استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران (نویسنده مسئول). پست الکترونیک: ghorbani9@yahoo.com

۳- استادیار گروه، حقوق جزا و جرم شناسی واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران. پست الکترونیک: mmoghadamkeyvan_b60@yahoo.com

مقدمه

افکار عمومی پدیده‌ای واحد و مستقل نیست، بلکه پدیده‌ای است که با دیگر پدیده‌های گوناگون پیوند نزدیک دارد. اقلیت و اکثریت، وضعیت‌های تنشی، تبلیغات، رسانه‌های گروهی، قوانین اجتماعی هر یک، در کم و کیف دخالت مردم در سرنوشت خود تاثیر می‌گذارند. (لازار، ۱۳۹۵) گستره افکار عمومی به حدی است، که شامل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری در تمامی اشخاص، مؤسسات، سازمان‌ها و گروه‌هاست، از همین روی به تدریج نه تنها نظام‌های سیاسی بلکه سیاست‌گذاران جنایی را نیز به سمت شناخت و بهره‌گیری از آن سوق داده و این مساله در همه نظام‌های حقوقی دنیا و از جمله نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، با درجات کم و زیاد وجود دارد و اغلب بر این امر واقفند، که بی‌توجهی به افکار عمومی در سیاست‌های جنایی نمی‌تواند چندان پایدار و مستحکم باشد. (پاک‌نهاد، ۱۳۹۳)

توجه به افکار عمومی در تعیین مبنا و ملاک کیفرگذاری‌ها می‌تواند، دارای نتایج مثبت و منفی باشد. از یک سو، افکار عمومی در هر جامعه انتظار دارد که خواسته‌ها و مطالباتش مورد توجه مسئولین قرار گیرد. بنابراین، هنگامی که اعضای یک جامعه احساس کنند، خواسته‌های آنان مورد توجه قانونگذاران قرار گرفته و در قانون متجلی شده، بیشتر نسبت به آن انس و الفت پیدا می‌کنند و این را بزرگترین ضامن ثبات و مشروعیت یک نظام حقوقی و حتی سیاسی می‌دانند. از سوی دیگر، گرچه تشکیل و وجود یک جامعه ایده‌آل که در آن افراد به خودی خود و بدون وجود ضمانت اجراهای قانونی، باید‌ها و نبایدهایی که هر جامعه برای ادامه حیات خود تشخیص می‌دهد را رعایت کنند، مشکل است، اما نکته مهم آن است که نقش وجدان درونی افراد (پلیس درونی) در پایبندی به قانون اگر بیشتر از ضمانت اجراهای قانونی (پلیس بیرونی) نباشد، کمتر نیست. بنابراین در آن نوع از قانونگذاری که افکار عمومی را بیش از حد مورد توجه قرار می‌دهد، علیرغم نتایج و آثار مثبتی که به همراه دارد، همواره در معرض یک خطر بزرگ است و آن این‌که دچار پدیده عوام‌گرایی کیفری^۱ شود و این نیز به نوبه خود می‌تواند جنبه‌ای منفی برای یک نظام حقوقی تلقی شود.

افکار عمومی که از آن با عنوان صدای مردم و قضاوت عمومی نیز تعبیر می‌شود، از جمله پدیده‌های روانی جمعی است که نمی‌توان نقش و جایگاه آن را در سیاست‌گذاری‌های عمومی دولت‌ها نادیده گرفت. از این رو افکار عمومی، ضمیر باطنی یک ملت است که در غالب تصمیم‌گیری‌ها دخالت داده می‌شود و حتی بقا یا زوال سیاسی حکومت‌ها به آن بستگی دارد و به همین جهت است که غالباً حکومت‌ها خود را پاسخگوی مطالبات افکار عمومی می‌دانند.

به هر حال امروزه یکی از موارد مورد علاقه‌ی مردم در علم حقوق، موضوعات عدالت کیفری^۲ است که همین مساله زمینه‌های جلب توجه سیاست‌گذاران جنایی به افکار عمومی را فراهم آورده، به گونه‌ای که نمی‌توان نقش و تأثیر افکار عمومی را در ترسیم و تدوین سیاست جنایی در نظام‌های مختلف حقوقی را نادیده گرفت. دیگر نمی‌توان به مانند گذشته عمل نمود و قضاوت فارغ از واکنش اجتماعی به قضاوت در خصوص مسایلی که مردم نسبت به آن

^۱ – Penal Populism

^۲ - Criminal Justice

حساسیت ویژه دارند، رسیدگی کند و خود را مستقل از افکار عمومی ببیند. ارتکاب رفتارهای خلاف شرع و قانون از سوی برخی از اشخاص، که عامه مردم نیز آن رفتارها را جزو ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته شده خود می‌دانند، باعث شده که مردم نسبت به آن‌ها حساس شده و عکس‌العمل‌هایی از خود نشان دهند و مقنن نیز برای اقناع آن‌ها و حفظ نظم و امنیت اجتماعی، نشان دادن اقتدار خویش و هم‌سوئی با افکار عمومی، در برخی از موارد واکنش‌هایی از نوع کیفرگذاری از خود نشان دهد. بدین شکل مشاهده می‌شود که افکار عمومی می‌تواند در برخی از جرایم، زمان‌ها و مکان‌ها، بر کیفرگذاری تاثیر داشته باشد. بنابراین این پژوهش در صدد پاسخ‌گویی به این پرسش است که افکار عمومی چه تاثیرگذاری بر کیفرگذاری در سیاست جنایی قضایی ایران داشته است و جلوه‌های این تاثیرگذاری در جرایم شرعی و تعزیری کدامند؟ برای پاسخ به این سوال، ابتدا تعریف افکار عمومی و سیاست جنایی مورد مذاقه قرار می‌گیرد و سپس عوامل موثری که بر جهت‌گیری افکار عمومی نسبت به سیاست جنایی تاثیر دارند، اشاره خواهد شد و در نهایت به جلوه‌های تاثیرگذاری افکار عمومی بر سیاست جنایی در نظام حقوق کیفری ایران اشاره می‌شود.

۱. مفاهیم

قبل از ورود به بحث اصلی، ضروری است که به منظور آشنایی بیشتر با افکار عمومی و سیاست جنایی، مفاهیم آن‌ها بررسی شود.

۱.۱. افکار عمومی

در خصوص تعریف افکار عمومی، صاحب نظران زیادی اظهار نظر کرده‌اند. بنابراین ارائه یک تعریف جامع و متفق‌القول از آن مشکل است و هر شخصی بر اساس تفکر و رویکرد خویش، تعریفی از آن ارائه نموده است. از جمله متفکری ابراز می‌دارند، افکار عمومی را با استفاده از آنچه که نیست، می‌توان تعریف کرد: ذاتی ساختارهای اجتماعی و فرهنگی نیست، اما ناشی از آن‌هاست. یک سازمان رسمی آن را تعلیم نداده و تحمیل نکرده است. بنابراین، یک ایدئولوژی نیست. سرانجام، افکار عمومی، یک ارگان آگهی نیست، هر چند نمی‌تواند بدون حقایق و تصورات وجود داشته باشد. کثرت افکار، لزوماً مانع از وجود افکار عمومی واحد، که واکنش خود به خود و مشترکی است در قبال رویدادها و براساس منابع و تمایلات عمومی نیست. (براید، شن مک، ۱۳۹۰، ص ۳۵)

در تعریف دیگر، افکار عمومی، عبارت است از، مجموع عقاید، نقطه نظرها و گرایش‌های بخش بزرگی از جامعه پیرامون یک موضوع، در یک زمان معین» و یا «فکار عمومی، مجموعه ای از عقاید شخصی، در مورد یک امر مربوط به شرایط زیست گروهی است» (هوشمند، ۱۳۸۴، ص ۲۷)

افکار عمومی در اصطلاح، به نظر، روش و ارزیابی مشترک گروهی اجتماعی، در رابطه با یک موضوع مورد توجه و علاقه همگان گفته می‌شود که در لحظه مشخص، بین تعدادی از افراد، یک قشر یا طبقه یا سراسر اجتماع، به‌طور نسبی عمومیت پیدا کرده است. (آقابخشی، ۱۳۷۹، ص ۴۸۰)

اصطلاح افکار عمومی، در قرن هجدهم، به منظور بیان افکار نخبگان فرانسه، نسبت به پادشاه استفاده می‌شد و بعد از انقلاب فرانسه، به معنای نظرات همه افراد (نخبگان و عموم مردم) نسبت به دولت و با عبارت افکار عمومی رایج شد. (نقیب زاده، ۱۳۸۸، ص ۲۲۸) به طور کلی، افکار عمومی، به عکس‌العمل بخش عمده جامعه، در برابر حوادثی اطلاق می‌شود که برای جامعه جنبه حیاتی دارد و یا دست‌کم بخش عمده آن را حیاتی تلقی می‌کنند.

به هر حال، افکار عمومی، پدیده‌ای روانی - اجتماعی و خصلتی جمعی است و عبارت است از، ارزیابی، روش و نظر مشترک گروهی اجتماعی در مساله‌ای که همگان به آن توجه و علاقه دارند و در لحظه معینی، بین عده زیادی از افراد و اقشار مختلف جامعه نسبتاً عمومیت می‌یابد و عامه مردم آن را می‌پذیرند. افکار عمومی به صورت تأیید یا مخالفت با یک عمل، نظر، شخص و واقعه با خواسته، مطالبه، پیشنهاد و توصیه تجلی می‌یابد (مه‌آرا ۱۳۷۲، ص ۳۷۱).

۲.۱. سیاست جنایی

سیاست به‌طور مختصر و ساده عبارت است از: درک، تدبیر و اداره مسایل و امور جامعه، بدین‌سان سیاست جنایی از یک‌سو با تجزیه، تحلیل و فهم یک امر خاص در جامعه، یعنی پدیده مجرمانه و از سوی دیگر، با عملی ساختن یک استراتژی (راهبرد) به منظور پاسخ به وضعیت‌های بزهکاری و انحراف، در ارتباط است. (ارمغان و نقدی سپهوند، ۱۳۹۶، ص ۱۰۱) بنابراین سیاست جنایی مجموعه شیوه‌هایی است که هیات اجتماع، با استفاده از آن‌ها، پاسخ‌های علیه پدیده مجرمانه را سازمان می‌دهد. (دل‌ماس مارتی، ۱۳۹۳، ص ۲۵) تعریف اخیر رابطه نزدیکی با مفهوم سیاست جنایی از بعد علمی دارد، به‌گونه‌ای که با قدری مذاقه در آن، معلوم می‌شود که سیاست جنایی از یک‌سو، علاوه بر جرم به انحراف نیز پاسخ می‌دهد و پاسخ نیز صرفاً ماهیت کیفری ندارد و از سوی دیگر، علاوه بر دولت، جامعه مدنی نیز، در پاسخ به پدیده جنایی نقش مستقیم دارد. (آشوری و مندنی، ۱۳۹۷، ص ۱۸۶) صاحب‌نظر دیگری، سیاست جنایی را، کلیه اقدام‌های سرکوب‌گرانه (کیفری و غیرکیفری) و پیشگیرانه با ماهیت‌های مختلف می‌داند، که دولت و جامعه مدنی هر یک به صورت مستقل و یا با مشارکت سازمان یافته یک‌دیگر، از آن‌ها در قالب روش‌های مختلف به منظور سرکوبی بزهکاری و بزه‌کاران و نیز پیشگیری از بزهکاری و انحراف استفاده می‌کنند. (لازرژ، ۱۳۸۲، ص ۲۳) بنابر آنچه گفته شد، بر اساس یک مفهوم پویا می‌توان سیاست جنایی را این‌گونه تعریف نمود: «عبارت است از تدابیر و اقدامات سرکوب‌گرانه و نیز پیشگیرانه‌ای که دولت و جامعه هر یک به صورت مستقل یا با مشارکت سازمان یافته یکدیگر، به منظور پیشگیری از بزه و کژمداری، مقابله با بزهکاری و کنترل آن و بالاخره اصلاح یا سرکوب بزهکار بکار می‌برند». (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱، ص ۱۱۵) پس با این وصف، سیاست جنایی تدبیری است، واقع‌بینانه و خردگرایانه برای کنترل بزهکاری که به دو شکل کیفری و غیرکیفری ارایه می‌گردد.

۳.۱. سیاست جنایی قضایی

سیاست جنایی قضایی، گرایشی از سیاست جنایی است، که طرز تلقی و برداشت دستگاه قضایی از سیاست جنایی و در واقع نحوه پذیرش و اجرای سیاست جنایی تقنینی توسط مراجع قضایی را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهد، که ممکن است، عیناً با آن مطابقت نداشته باشد. ضمن این‌که می‌تواند بر روی سیاست جنایی تقنینی تأثیرگذار باشد. (بیگی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۴)

به عبارت دیگر، عملکرد مختلف دادگاه‌ها و اجرای متفاوت قوانین به وسیله قضات، بر اساس تفسیر و برداشت شخصی ایشان، موجب تنوع در سیاست‌های جنایی قضایی می‌گردد. در این مفهوم مضیق، سیاست جنایی قضایی در تصمیم‌ها و عملکردهای دادگاه‌های دادگستری، منعکس و مندرج خواهد بود. (لازرژ، ۱۳۸۲، صص ۱۰۳-۱۰۵)

۲. پیشینه پژوهش

به منظور انجام پژوهش کنونی، به مطالعه تحقیقات انجام گرفته مرتبط با موضوع، پرداخته شده است. نکته قابل توجه آن‌که، در میان تحقیقات قبلی، تحقیقی مشابه تحقیق حاضر، که به نقش افکار عمومی و اثرگذاری آن در سیاست جنایی قضایی ایران پرداخته باشد، یافت نشد، بر همین اساس، با توجه به موضوع، نزدیک‌ترین تحقیقات صورت گرفته در این مورد، انتخاب و خلاصه‌ای از آن‌ها در ادامه آورده می‌شود:

فرجیها و مقدسی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «جلوه‌های عوام‌گرایی در سیاست‌های کیفری مواد مخدر»، ضمن اشاره به این‌که عوام‌گرایی یکی از عوامل تاثیرگذار بر چگونگی شکل‌گیری سیاست کیفری کشورها در دهه‌های اخیر محسوب شده، به این مساله هم اشاره کرده‌اند، که در خصوص مواد مخدر کاربرد سیاست کیفری عوام‌گرا پیشینه‌ی طولانی دارد و افکار عمومی هم به این برخوردها توجه ویژه‌ای داشته و از آن حمایت کرده است.

دادگران (۱۳۹۳) در کتاب «افکار عمومی و معیارهای سنجش آن»، به مفهوم و ماهیت افکار عمومی و فرآیند شکل‌گیری آن اشاره نموده و معتقد است که افکار عمومی، قدرت ناپیدایی است، که توانایی وضع قوانین را برای شهرها، دولت‌ها و دبارها دارد و به مثابه دادگاهی می‌ماند که خواهان مجازات مجرمین است.

خزائی (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «نقش و تاثیر افکار عمومی بر سیاست جنایی»، پس از مفهوم‌شناسی واژگان اساسی تحقیق، به بررسی سیاست جنایی ایران و اسلام پرداخته و نهایتاً افکار عمومی، سیاست جنایی و تاثیر آن‌ها را بررسی نموده و به این نتیجه رسیده که دمکراسی ایجاب می‌نماید، رهبران سیاسی، همواره به احساسات مردم و خواسته‌های آنها توجه داشته باشند و این مساله را در سیاست‌گیری‌های خویش دخیل بدانند.

مقدسی و فرجیها (۱۳۹۲) در مقاله «ویژگی‌های سیاست‌های کیفری عوام‌گرا، مطالعه تطبیقی» به تحلیل مساله عوام‌گرایی کیفری پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که سیاست‌های کیفری عوام‌گرایانه، معمولاً سخت‌گیرانه، عامه-پسند، نمایشی و احساسی بوده و فاقد مبنای نظری و علمی است.

محمودی جانکی، مرادی حسن آباد (۱۳۹۰) در مقاله «افکار عمومی و کیفرگرایی»، به این نتیجه رسیده‌اند که کیفرگرایی، نه یک مقوله ساده و بسیط، بلکه پیچیده و چند بعدی است و تا حدی تحت تاثیر ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها و شیوه انجام پیمایش افکار عمومی نیز قرار دارد.

مقدسی (۱۳۹۰) در پایان نامه دکتری حقوق، گرایش حقوق کیفری و جرم‌شناسی با عنوان «عوام‌گرایی کیفری و جلوه‌های آن در سیاست کیفری ایران»، پس از مفهوم‌شناسی، ویژگی‌های عوام‌گرایی کیفری و بسترهای ظهور آن، به جلوه‌های عوام‌گرایی در سیاست کیفری اشاره نموده و به این نتیجه رسیده است که جلوه‌های عوام‌گرایی کیفری عموماً در سیاست کیفری جرایم جنسی، جرائم خشونت بار، مواد مخدر، بزهکاری نوجوانان و مفساد اقتصادی متجلی شده است.

دقت در عناوین و حتی نتایج پژوهش‌های مذکور، نشان از آن دارد که هیچ یک از آن‌ها به نقش افکار عمومی و بررسی تاثیر آن در حوزه کیفرگذاری در سیاست جنایی قضایی ایران نپرداخته‌اند، بلکه هر کدام به شیوه‌ای متمایز از پژوهش حاضر، افکار عمومی را بررسی نموده‌اند. به همین سبب این پژوهش با آن‌ها متفاوت بوده و از جمله کارایی-های این مقاله در حل تاثیرپذیری منفی کیفرگذاری توسط قضات می‌باشد.

۳. کیفرگذاری‌های متأثر از افکار عمومی در جرایم حدی

حقوق کیفری مجازات‌ها را به اقسام مختلف، تقسیم‌بندی کرده است. یکی از بحث‌برانگیزترین و پر مناقشه‌ترین نوع آن‌ها، مجازات حدی است. فلسفه وضع و همچنین تفکیک حدود از سایر مجازات‌ها و اختصاص شرایط خاص اجرا و قواعد حاکم بر آن‌ها، ناشی از اهمیت و ارزش آن‌ها در نظر شارع است که با هدف ایجاد و بقای جامعه‌ای سالم آن‌ها را وضع نموده است. (احمدی، ۱۳۹۴، ص ۳۰) دین مبین اسلام، بطور دقیق نیازهای انسان را، شناسایی نموده و زمینه‌های مشروع و قانونی را برای ارضای آنان فراهم آورده است، زیرا بی‌بندوباری انسان در برآوردن نیازها و حوائج مختلف خود در نهایت باعث تعدی و تجاوز به حقوق شهروندان دیگر را، موجب خواهد شد. نظر به اهمیت حفظ ارزش‌ها در تحقق سعادت انسان و تداوم انسجام اجتماعی، نظام فکری اسلام، اهمیت بسیاری برای آن‌ها، قائل شده است. بنابراین هر گونه تجاوز به ارزش‌های اخلاقی و دینی که موجب تضعیف این انسجام می‌گردد، با پاسخ‌های شدید کیفری مواجه می‌شود. (جوان جعفری بجنوردی، ۱۳۹۲، ص ۶۸) در سیاست جنایی اسلام بین مجازات مقرر و جرم ارتكابی بر علیه ارزش‌های دینی قابل قبول در اجتماع، بر میزان شدت مجازات افزوده می‌شود. بنابراین جرایم مستوجب حد، که شدیدترین اشکال تجاوز به اخلاق، به عنوان مبنای انسجام اجتماعی، هستند، با سخت‌ترین کیفرها پاسخ داده می‌شود. این منطق کیفری اسلام، انتقادات بسیاری را موجب شده است. بعضی با خشن دانستن این مجازات‌ها، آن‌ها را قرون وسطایی خوانده‌اند. (Gouda, 2014, p 63) بعضی نیز بر این باورند که «اجرای حدود، حیثیت اجتماعی افراد مجرم را، به تمامی از بین برده و ساقط نموده است، به گونه‌ای که نتواند، در آینده، در جامعه، سر بلند نماید، تا چه برسد به این مساله بازپروری و بازگرد به اجتماع. (مکارم شیرازی، ۱۳۶۲، ص ۱۲)

جرایم حدی بر اساس موضوع جرم، متفاوت از هم می‌باشند، که این مساله از تقسیم بندی آن در شریعت مقدس استنباط می‌گردد. لذا برای پی‌بردن به جایگاه افکار عمومی در آن‌ها باید به صورت موردی هر کدام بررسی شود.

۱.۳. جرایم جنسی

جرایم جنسی، یکی از آن دسته از جرایمی هستند، که در برخی از موارد، جزو جرایم حدی به حساب می‌آیند. ارتکاب چنین رفتاری، نه تنها موجب گسترش فساد اخلاقی گردیده، بلکه موجبات تزلزل نظام خانواده، به عنوان هسته بنیادین جامعه را، فراهم می‌آورد. از همین‌رو، شارع مقدس، برای پیشگیری از وقوع این جرایم، شدیدترین برخوردها و عکس‌العمل‌های لازم را، در قالب کیفر جسمانی تعیین نموده است. زنا، لواط، تفریح، مساحقه از جمله این جرایم می‌باشند. بررسی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نشان از آن دارد که جرایم حدی در ماده ۲۲۱ تا ۲۸۷ مقرر شده‌اند. کیفرهای پیش‌بینی شده برای جرایم حدی، بر اساس نوع جرم، متفاوت از همدیگر می‌باشند.

زنا، یکی از جرایم جنسی است که هم در شریعت مقدس و هم در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به آن اشاره شده است. یکی از مجازات‌های زنای محصنه، رجم می‌باشد. کیفر رجم، یکی از آن دسته کیفرهای حدی به حساب می‌آید، که در مورد اشخاصی که مرتکب زنا محصنه شده‌اند، اجرا می‌شود. خداوند متعال، در باب حرمت زنا در قرآن کریم فرموده‌اند: «وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا»^۱، «إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحِشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ»^۲ و «إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي

^۱ - سوره مبارکه اسراء، آیه ۳۲: «هرگز به زنا نزدیک نشوید زیرا کار زشتی است و راهی ناپسند می‌باشد.

^۲ - سوره مبارکه اعراف، آیه ۲۸: «آن‌گاه که کار زشتی انجام دهند گویند که پدران خود را بدین کارها یافتیم و خدا ما را بر آن امر کرده است، بگو هرگز خدا امر به فحشا نمی‌کند. آیا آنچه را نمی‌دانید به خدا نسبت می‌دهید؟»

الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»^۱. روایاتی نیز در همین خصوص، یعنی حرمت زنا، وجود دارد، که از جمله آن‌ها: امام محمد باقر (ع) از رسول خدا (ص) روایت می‌نمایند، که آن حضرت فرموده‌اند: «لَنْ يَعْْمَلَ ابْنُ آدَمَ عَمَلًا أَكْثَرَ عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنْ رَجُلٍ قَتَلَ نَبِيًّا أَوْ إِمَامًا أَوْ هَدَمَ الْكَعْبَةَ الَّتِي جَعَلَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قِبْلَةً لِعِبَادِهِ أَوْ أَفْرَغَ مَاءَهُ فِي امْرَأَةٍ حَرَامًا» (مجلسی، ۱۳۶۷، ص ۲۰) در روایتی دیگر، امام صادق علیه‌السلام از امیرالمومنین علی (ع) نقل کرده‌اند، که آن حضرت فرموده‌اند: «أَلَا اخبركم باکبر الزنا؟ قالوا: بلی. قال: هی امرأه توطی فراش زوجها فتأتی بولد من غیره فتلزمه زوجها فتلك التي لا یکلمها الله و لا ينظر إليها يوم القيامة و لا یزکیها و لها عذاب الیم» (حرعاملی، ۱۳۹۱، ص ۷۶) با در نظر گرفتن آیات قرآنی و روایات معتبر، مشخص است که مردم نیز، نسبت به انجام چنین عمل شیعی، واکنشی از نوع مخالفت با آن را، از خود نشان می‌دهند. پرونده‌های متعددی در این خصوص وجود دارد، که جریحه‌دار شدن احساسات افکار عمومی و نشان دادن واکنش نسبت به آن‌ها، باعث شده که مقنن در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ تغییراتی را در مواد مختلف راجع به زنا و اقسام آن از خود نشان بدهد. از جمله آن‌ها، می‌توان به پرونده تجاوز گروهی به عنف در باغی در خمین‌شهر، در سال ۱۳۹۰ اشاره نمود. در این پرونده، عده‌ای متجاوز، شبانه به باغی که جمعی از دوستان به همراه همسران و خواهران‌شان در آن‌جا مشغول برگزاری برنامه‌ای تفریحی بوده‌اند، وارد می‌شوند و با ضرب و شتم قراردادن حاضرین و نهایتاً محبوس کردن مردها، زنان را به مکانی دیگری می‌برند و مورد تجاوز جنسی به عنف، قرار می‌دهند و سپس آن‌ها را رها می‌نمایند. این پرونده چنان اعتراض افکار عمومی را در پی داشت، که مقامات قضایی، فوراً دست به کار شده و جهت تسکین احساسات جریحه‌دار شده مردم، دستور رسیدگی ویژه و حتی خارج از نوبت صادر نمودند. که در نهایت با دستگیری و محاکمه متهمان، آن‌ها به اعدام محکوم شدند. البته لازم به ذکر است، در این مورد، پرونده‌های متعدد دیگر از جمله: «تجاوز به زن، در مقابل چشمان همسرش، در سال ۱۳۹۰، تجاوز به عنف به دختر دانشجو توسط ۴ مرد در سال ۱۳۹۱، تجاوز به عنف برادران دالتون، در بجنورد به زنی در مقابل همسرش در سال ۱۳۸۹ و ... اشاره نمود».

همجنسگرایی، یکی دیگر از جرایمی است، که قانونگذار، در ماده ۲۳۷ قانون مجازات اسلامی، به آن اشاره نموده است. این رفتار شامل: لواط، تفریح، مساحفه و دیگر استمناعات جنسی می‌باشد. به هر حال، در این بند، دو جرم لواط و مساحفه، به عنوان مصداقی از همجنسگرایی بررسی خواهد شد. لواط، عملی بسیار زشت و ناپسند است، که تمامی ادیان الهی، آن را مورد نکوهش و مذمت قرار داده‌اند. با توجه به آیات موجود در قرآن کریم، این عمل ناپسند، برای اولین بار، در میان قوم لوط، رایج شد.^۲ در تعالیم زرتشت، گناه لواط، آنقدر بزرگ بود که غیر قابل بخشش محسوب شده و پاک شدن از آلودگی آن، به هیچ چیز ممکن نیست. (دوست‌خواه، ۱۳۸۸، ص ۷۵۱) در شریعت یهود نیز، از لواط به عنوان فسق، تعبیر شده و مجازات آن برای فاعل و مفعول اعدام است. (مظفری، ۱۳۹۳، ص ۱۳۰) در دین مبین اسلام نیز همان‌گونه که به اختصار اشاره شد، چنین عملی ناپسند و جزو گناهان بزرگ قلمداد شده است. دلایلی از جمله آیات قرآنی و روایات در باب حرمت آن آمده است. قرآن کریم، در سوره‌های اعراف، هود، حجر، انبیاء، نمل و عنکبوت، اشاره‌هایی به وضع قوم لوط و گناه بسیار زشت آن‌ها داشته است و عمل این قوم را، با

^۱ - سوره مبارکه نور، آیه ۱۹: «آن‌ان که دوست دارند که میان اهل ایمان فحشا گسترش یابد، در دنیا و آخرت عذابی دردناک بچشند».

^۲ - سوره مبارکه عنکبوت، آیه ۲۸، سوره مبارکه اعراف، آیه ۸۰

تعبیرهایی مثل: «اسراف، خیث، فسق، تجاوز، جهل و قطع سبیل توصیف می‌کند». (عزیزیان، ۱۳۹۴، ص ۶۰) در حقیقت هر یک از این تعبیرها به یکی از ابعاد شوم این عمل ننگین، اشاره دارد و حرمت انجام آن را می‌رساند. قرآن کریم در آیه ۸۰ از سوره مبارکه اعراف می‌فرماید: «وَلَوْطاً إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ» بخاطر بیاورید لوط پیامبر را، هنگامی که به قوم خود گفت، آیا شما عمل زشت و ننگینی انجام می‌دهید که احدی از جهانیان، تاکنون مرتکب آن نشده است. خداوند متعال در این آیه، از لفظ فاحشه استفاده کرده‌اند، در واقع کنایه از همجنسگرایی است. آیه ۸۱ از همان سوره نیز دقیقاً در این باب می‌باشد. «إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ» در این آیه نیز حضرت لوط (ع) به قوم خود می‌گوید: «شما از روی شهوت به جای زنان به سراغ مردان می‌روید». آیه ۱۶۵ و ۱۶۶ سوره شعرا «أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ۱۶۵» وَ تَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ» ۱۶۶. آیا از میان مردم جهان، شما به سراغ مردها می‌روید؟ و (زنان و همسرانتان را که پروردگارتان برای شما آفریده، رها می‌کنید؟ بلکه شما مردمی تجاوزکارید.

از جمله روایات موجود در این خصوص، روایتی از حضرت صادق (ع) از پیامبر اکرم (ص) می‌باشد، ایشان روایت می‌کنند: «کسی که با پسری جمع شود، روز قیامت جنب وارد محشر می‌شود و آب دنیا او را پاک نمی‌کند و خشم خدا بر اوست و او را لعنت فرموده، دوزخ برایش آماده می‌فرمایند و بد جایگاهی است. سپس فرمودند، هرگاه کسی لواط کند، عرش خدا بلرزه در می‌آید و خداوند او را لعنت فرموده و جهنم را برایش آماده می‌فرمایند و ملوط (مفعول) را در کنار جهنم نگه می‌دارند تا خلائق از حساب فارغ شوند، پس او را در جهنم می‌اندازند و در طبقات دوزخ همیشه معذب خواهد بود». (کلینی، ۱۴۲۹، ج ۵، ص ۵۴۴) هم‌چنین در روایتی دیگر ابوبصیر از امام صادق (ع) روایت کرده است: «در کتاب علی (ع) آمده است: اگر مردی با نوجوانی زیر ملحفه‌ای برهنه باشد، مرد شلاق زده می‌شود و نوجوان تادیب می‌شود و اگر مرد دخول کرده باشد و محصن باشد، سنگسار می‌شود». (حرعاملی، ۱۴۰۹، ص ۱۵۹)

در خصوص مساحقه، آیه صریحی در قرآن وجود ندارد، چرا که اصولاً قرآن کریم درصدد بیان جزئیات احکام نبوده، ولی در برخی منابع تفسیری شیعه و سنی در ذیل آیه «کذبت قبلهم قوم نوح و اصحاب الرس» درباره «اصحاب الرس» گفته شده است، آن‌ها افرادی همجنسگرا بودند که زنان آنان به گناه بزرگ «سحق» مبتلا بودند و مورد غضب الهی قرار گرفته و هلاکت شدند. (قمی، ۱۴۰۴، ص ۳۲۳) روایات موجود در خصوص مساحقه نیز، دو دسته هستند: الف- روایاتی که در خصوص میزان زشتی و شناعة مساحقه هستند و عقوبت اخروی آن را بیان می‌کنند و ب- روایاتی که بیانگر میزان مجازات دنیوی این عمل هستند. روایتی که در مورد «الف» می‌توان اشاره کرد این است، امام صادق (ع) در جواب زنی که درباره زنان مساحقه‌گر پرسیده بود، فرمودند: «در جهنم‌اند، چون قیامت شود، چادرهایی از آتش بر آنان پوشیده شود و عمودهای آتشین در باطن و عورتشان داخل کنند و آن‌ها را در جهنم اندازند. عرض کردند، در قرآن از این مساله یاد شده؟ فرمود، آری. عرض کرد، کجا؟ فرمودند، اصحاب رس. (الحرعاملی، ۱۴۰۹، ص ۳۴۴) در روایتی دیگر از امام علی (ع) آمده است، ایشان فرمودند، از پیامبر اکرم (ص) شنیدم، چنین فرمودند: «لعن الله المشتبهين من الرجال بالنساء و المشتبهات من النساء بالرجال». لعنت خدا بر آن مردانی که خود را شبیه زنان می‌سازند (با مردان آمیزش جنسی می‌کنند) و لعنت خدا بر زنانی باد، که خود را شبیه مردان می‌کنند (مساحقه می‌

نمایند). (حرام‌علی، ۱۴۰۹، ص ۲۸۵) در حالت دوم نیز می‌توان به این روایت، که زراه از امام محمدباقر (ع) نقل می‌کند که فرمودند: «بر مساحقه کننده تازیانه زده می‌شود».^۱ (حرام‌علی، ۱۴۰۹، ص ۱۵۶)

بنابراین، بررسی‌ها نشان از آن دارد که افکار عمومی در سطح گسترده‌ای مخالف انجام چنین اعمالی بوده و خواهان اجرای عدالت در خصوص مرتکبان چنین اعمالی بوده است. به همین جهت نیز اجرای مجازات در مورد این قبیل مجرمان، چندان سخت نبوده، بلکه، نظر به همراهی افکار عمومی و هم‌سوئی آن‌ها با سیاست جنایی در این بعد، به راحتی صورت گرفته است. به هر حال در این خصوص نمی‌توان تاثیر افکار عمومی بر کیفرگذاری را نادیده گرفت، تغییرات و تحولات اساسی صورت گرفته در مواد ۲۲۲، ۲۲۴ و ۲۲۵ همگی تا حدود زیادی ناشی از جایگاه و تاثیر افکار عمومی بر کیفرگذاری در قانون مزبور بوده است.

۲.۳. جرایم علیه اموال

یکی از قدیمی‌ترین جرایم علیه اموال، که شاید از همان ابتدای پیدایش مفهوم مالکیت در جوامع بشری ارتکاب می‌یافته و معمولاً مجازات‌های سختی هم برای مرتکبین آن در ادیان، قبایل و جوامع مختلف پیش‌بینی می‌شده است، جرم سرقت می‌باشد. امروزه در اکثر کشورهای جهان، سرقت به دلیل تنوع و گوناگونی آن، به انواع مختلفی که هر یک شرایط خاص و مجازات مخصوص به خود را دارد، تفکیک شده است که از میان می‌توان به سرقت حدی هم اشاره نمود. البته با این تفاوت که، این سرقت صرفاً در جوامع اسلامی وجود دارد. (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۳، ص ۲۰۴) در نظام حقوقی ایران به تبعیت از فقه اسلامی، که حرمت مال مسلم را همچون حرمت خون او می‌داند، (بجنوردی، ۱۳۷۷، ص ۱۸) ارتکاب سرقت به عنوان جرم شناخته شده و طی وجود شرایطی، مستوجب حد خواهد بود. مقنن با تبعیت از احکام شرعی در خصوص سرقت حدی، شرایط لازم برای تلقی شدن سرقت به عنوان سرقت حدی را در ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی^۲ مصوب ۱۳۹۲ آورده است. قرآن کریم نیز در آیه ۳۸ از سوره مبارکه مائده در خصوص قطع دست سارق حدی مقرر داشته و فرموده‌اند: «وَ السَّارِقُ وَ السَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ». دست مرد و زن دزد را به کیفر عملی که انجام داده‌اند به عنوان یک مجازات قطع کنید و خداوند توانا و حکیم است. این آیه مهم‌ترین مستند قرآنی راجع به حرمت سرقت و احکام راجع به آن است. در روایتی، سماعه بن مهران می‌گوید، امام صادق (ع) فرمودند: « إِذَا أَخَذَ السَّارِقُ قُطْعَتَهُ يَدُهُ مِنْ وَسْطِ الْكَفِّ فَإِنْ عَادَ قُطِعَتْ رِجْلُهُ مِنْ وَسْطِ الْقَدَمِ فَإِنْ عَادَ أُسْتُودِعَ السَّجْنُ فَإِنْ سَرَقَ فِي السَّجْنِ قُتِلَ ». اگر دزد را دستگیر کنند، چهار انگشت دست راست او را قطع می‌کنند، و اگر مجدداً به جرم سرقت دستگیر شود، پای چپ او از وسط قدم،

^۱ - البته در مقابل این نوع نظر که مجازات مساحقه شلاق حدی است، دیدگاه دیگری وجود دارد که حکم آن همچون حکم زانی می‌باشد، یعنی اگر محصن باشد، رجم می‌شود و اگر غیرمحصن باشد، صد ضربه تازیانه زده می‌شود. قول مشهور همان قول نخست است.

^۲ - ماده ۲۶۸ - سرقت در صورتی که دارای تمام شرایط زیر باشد موجب حد است:

الف- شیء مسروق شرعاً مالیت داشته باشد. ب- مال مسروق در حرز باشد. پ- سارق هتک حرز کند. ت- سارق مال را از حرز خارج کند. ث- هتک حرز و سرقت مخفیانه باشد. ج- سارق پدر یا جد پدری صاحب مال نباشد. چ- ارزش مال مسروق در زمان اخراج از حرز، معادل چهار و نیم نخود طلای مسکوک باشد. ح- مال مسروق از اموال دولتی یا عمومی، وقف عام و یا وقف بر جهات عامه نباشد. خ- سرقت در زمان قحطی صورت نگیرد. د- صاحب مال از سارق نزد مرجع قضائی شکایت کند. ذ- صاحب مال قبل از اثبات سرقت سارق را نبخشد. ر- مال مسروق قبل از اثبات سرقت تحت ید مالک قرار گیرد. ز- مال مسروق قبل از اثبات جرم به ملکیت سارق در نیاید. ژ- مال مسروق از اموال سرقت شده یا مغضوب نباشد.

قطع می‌شود. اگر باز هم دستگیر شود، برای همیشه به زندان می‌افتد و اگر در زندان نیز دزدی کند، کشته می‌شود. (حرعاملی، ۱۳۹۲هـ.ق، ص ۴۱۸)

برابر ماده ۲۷۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مجازات سرقت حدی، در مرتبه اول، قطع چهار انگشت دست راست سارق و در مرتبه دوم، قطع پای چپ سارق از پایین برآمدگی و در مرتبه سوم، حبس ابد و در مرتبه چهارم، اعدام است. اگر چه مقنن به صراحت به قطع دست و پای سارق در صورتی که سرقت جامع شرایط حد باشد، اشاره نموده است، اما این مساله با واکنش منفی افکار عمومی مواجه شده و هماهنگی بین آن‌ها مشاهده نمی‌شود به همین جهت در مقام اجرای چنین مجازاتی، مخالفت افکار عمومی وجود دارد. همین مساله باعث آن شده که در مقام عمل و اجرا، چنین مجازاتی به ندرت اجرایی شود. پس بنابراین می‌توان گفت که افکار عمومی، در راستای مخالفت با اجرای مجازات سرقت حدی، موفق عمل نموده است، چرا که سالیان سال بود، قطع ید سارقان حدی اجرا نمی‌شد و این ناشی از جایگاه افکار عمومی در اجرای چنین مجازاتی بود.

۳.۳. جرایم علیه امنیت

تجاوز به امنیت و برهم زدن آسایش عمومی، یکی دیگر از جرایمی است که در قانون ایران پیش‌بینی شده است. سیاست جنایی ایران، برای مرتکبان چنین جرایمی، مجازات‌های شدیدی را در نظر گرفته است. محاربه، افسادفی- الارض و بغی از جمله شدیدترین گونه‌های جرایم مستوجب حد به شمار می‌روند. قرآن کریم در آیه ۲۷۹ از سوره مبارکه بقره فرموده: «فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ» و در آیه ۳۳ از سوره مبارکه مائده نیز فرموده‌اند: «إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكُمْ لَهُمْ جِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ». همانا کیفر آنان که با خدا و رسول به جنگ برخیزند و در زمین به فساد کوشند جز این نباشد که آن‌ها را به قتل رسانده، یا به دار کشند و یا دست و پایشان، به خلاف یکدیگر ببرند و یا به نفی و تبعید از سرزمین (صالحان) دور کنند. این ذلت و خواری، عذاب دنیوی آن‌هاست و اما در آخرت به عذابی بزرگ معذب خواهند بود. آیه ۹ از سوره مبارکه حجرات فرموده: «وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَت إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ فَاتٍ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ». و اگر دو طایفه از اهل ایمان با هم به قتال و دشمنی برخیزند، البته شما مؤمنان بین آنها صلح برقرار دارید و اگر یک قوم بر دیگری ظلم کرد با آن طایفه ظالم قتال کنید تا به فرمان خدا باز آید، پس هر گاه، به حکم حق برگشت با حفظ عدالت میان آنها را صلح دهید و همیشه (با هر دوست و دشمنی) عدالت کنید که خدا بسیار اهل عدل و داد را دوست می‌دارد. بنابراین با توجه به دلایل فوق، در اسلام بر اهمیت اجرای حد، تاکید زیادی شده است. پیامبر اسلام بی‌توجهی به اقامه‌ی حدود الهی را، موجب هلاکت و نابودی برخی اقوام دانسته‌اند. (قربان نیا، ۱۳۸۷، ص ۳۴) فقهای امامیه نیز، با استناد به روایات، سودمندی حاصل از اجرای حدود در جامعه را بیش از منافع چهل روز بارندگی دانسته‌اند. (مجلسی، ۱۳۶۷، صص ۲۶۳، ۲۶۴ و مکارم شیرازی، ۱۳۷۷، ص ۹) در روایتی از پیامبر اکرم (ص)، اجرای حدود، حتی سودمندتر از شصت سال عبادت دانسته شده است. (طباطبایی بروجردی، ۱۴۲۹، ص ۴۹۸)

در نهایت، می‌توان اظهار داشت، افکار عمومی در اجرای تمامی محکومیت‌های حدی، جایگاه دقیق و مشخصی ندارند و به نظر می‌رسد، تعیین جایگاه دقیق و مشخص برای آن، بستگی به نوع جرم ارتكابی مرتکب جرم، داشته

است. در اجرای مجازات‌هایی نظیر: رجم و اعدام، جایگاه افکار عمومی تا حدودی زیادی، مشخص است و تاثیر آن را در نظر می‌گیرند که این جایگاه هماهنگ و همسو با مقررات مدون در خصوص رجم نیست. ولی در مورد اجرای مجازات اعدام مجرمان جرایم حدی، نظیر محاربه، مفسد فی الارض و بغی، افکار عمومی در اجرای آن، جایگاه مشخصی دارد و از رویکرد مقنن حمایت می‌کند. به عنوان نمونه، به صدور حکم محکومیت و انتشار حکم متهم مهم فساد اقتصادی به نام وحید مظلومین اشاره می‌شود. به این شرح که « با عنایت به تکلیف مندرج در تبصره ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مفاد دادنامه شماره ۱۱۷ مورخ ۴/۷/۱۳۹۷ صادره از شعبه دوم دادگاه انقلاب اسلامی تهران (ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی) و دادنامه شماره ۹۷۰۹۹۷۰۹۲۵۶۰۰۳۲۴ مورخ ۲۹/۷/۱۳۹۷ صادره از شعبه چهل و یکم دیوان عالی کشور، جهت اطلاع عموم به شرح زیر منتشر می‌گردد. توضیح آن‌که حذف برخی اسامی به جهت ممنوعیت قانونی و عدم انطباق نوع بزه ارتكابی و یا میزان مال موضوع جرم با حکم مقرر در تبصره فوق‌الذکر است.

الف: دادنامه شماره ۱۱۷ مورخ 1397/07/04 صادره از شعبه دوم ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی دادگاه انقلاب اسلامی تهران: وفق محتویات پرونده، متهم ردیف اول به نام وحید مظلومین فرزند حبیب‌الله متولد ... در جریان التهابات و نوسانات قیمت ارز در سال ۱۳۷۱ به عنوان یکی از عوامل اصلی اخلال در بازار شناسایی شده و به همین سبب مدتی نیز بازداشت شده است. وی بار دیگر در ایام نابسامانی بازار ارز در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ به عنوان یکی از ارکان و عوامل اصلی اخلال در نظام ارزی کشور شناسایی، معرفی و دستگیر شده است. پس از حدود هفت ماه بازداشت و به رغم صدور قرار مجرمیت برای این متهم، بابت عنوان اتهامی اخلال در نظام ارزی از طریق توزیع و خرید و فروش غیرمجاز ارز، به صورت عمده و پول‌شویی، با صدور حکم برائت از سوی دادگاه، وحید مظلومین و دیگر مرتبطين وی آزاد شدند^۱. پس بنابراین افکار عمومی همیشه در جهت کم کردن بار مسئولیت کیفری نیست، بلکه می‌تواند دقیقاً برعکس این عمل کرده و جایگاه خویش را تشدید مجازات نشان دهد.

۴. کیفرگذاری‌های متأثر از افکار عمومی، در جرایم تعزیری

در این بند، به برخی از کیفرگذاری‌ها در جرایم تعزیری پرداخته می‌شود که ناشی از تاثیرات افکار عمومی بوده است.

۱.۴. کیفرگذاری در خصوص اهانت به ادیان و مذاهب قانونی و اقوام ایرانی

یکی از مسائل مبتلا به حقوق بشر در عصر حاضر، احترام به حقوق اقلیت‌ها و تلاش در راستای رفع تبعیض و نقض حقوق قانونی آن‌هاست. تمامی کشورهای جهان، دارای نوعی اقلیت از لحاظ نژادی، زبانی و دینی با گرایش‌های مختلف هستند و به جرات می‌توان گفت که دیگر کشوری را نمی‌توان یافت، که تابعانش یک‌رنگ و یک‌دست باشند. در قانون اساسی همه کشورها، از جمله ایران، موقعیت و حقوق همه اقشار ملت اعم از: قومیت‌های گوناگون، متکلمان به زبان‌های مختلف و پیروان و ادیان مذاهب موجود در آن کشور، مشخص شده است و براساس این قانون، آنان از حقوق متنوعی، مانند: حقوق سیاسی، اجتماعی، مدنی و... بهره‌مند می‌گردند که مجموع این حقوق باعث می‌شود، شأن انسانی آنان رعایت شود. از آنجا که طبع زندگی بشر، مستلزم برخورد اندیشه‌ها، گفتارها و کردارهای افراد جامعه است، وقوع رفتارهای مغایر با اخلاق در هر جامعه‌ای، امری مسلم و انکارناپذیر است. توهین یکی از رفتارهای

^۱ به گزارش از خبرنگاری فارس، www.farsnews.com / مورخه ۱۳۹۷/۰۹/۰۷

مغایر با اخلاق است که در برخی از مواقع اشخاص نسبت به همدیگر بکار می‌برند (آگاه اجیرلو، ۱۳۹۷: ۲). گاهی این توهین، اقوام و اقلیت‌های دینی و مذهبی را مخاطب خود قرار می‌دهد، که این امر زمینه اعتراض افکار عمومی را فراهم می‌آورد و باعث وادار نمودن نظام حقوقی به اتخاذ واکنش‌های فوری، هر چند نمادین می‌نماید. برای نمونه می‌توان به چاپ کاریکاتور اهانت‌آمیز به یکی از اقوام ایرانی در یکی از روزنامه‌ها اشاره کرد. این مساله، باعث تجمعات گسترده در مناطق غربی کشور شد و جریحه‌دار شدن افکار عمومی در آن قسمت از کشور، باعث شد، برخی از نمایندگان مجلس «طرح الحاق موادی به قانون مجازات اسلامی در خصوص جرایم ناشی از اهانت به اقوام ایرانی»^۱ را تهیه و به مجلس ارائه دهند. انجام چنین عملی و تهیه چنین طرحی برای فرونشاندن خشم و نفرت عمومی و احساسات جریحه‌دار شده مردم آن منطقه بود که کاملاً شتاب‌زده صورت گرفت. براساس نظریه‌های کارشناسی شده، طرح یاد شده حاوی نکته جدیدی نبود و جرم‌انگاری این رفتار پیش‌تر در قوانین مختلف، مانند: قانون مطبوعات و قانون مجازات اسلامی، پیش‌بینی شده بود. با این حال، پس از فرونشستن فضای احساسی و هیجانی که طرح در آن تهیه شده بود، مخالفت اصولی و منطقی برخی از نمایندگان مجلس، باعث شد، که در نهایت طرح مزبور به تصویب نرسد. (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۵، صص ۲۶-۲۳)

به هر حال مساله توهین به ادیان و مذاهب قانونی و اقوام ایرانی یکی از مواردی است که هر از چندگاهی اتفاق افتاده و اشخاصی با دلایل مختلف که مخالفت صریح با روح قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران دارد، مرتکب چنین عملی می‌شوند. نظام حقوق کیفری ایران نیز در راستای حمایت از آن‌ها اقدام به کیفرگذاری جدید نموده و با تقدیم « طرح الحاق موادی به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) در خصوص اهانت به ادیان و مذاهب قانونی و اقوام ایرانی»^۲ سعی در تعیین مجازات جدید برای مرتکبان چنین رفتارهایی دارد. مطمئناً این مساله ناشی از فشار افکار عمومی بوده که سیاست‌گذاران جنایی را وادار به چنین عملی نموده و بدین شکل در کیفرگذاری شکل گرفته به خواست افکار عمومی توجه ویژه شده است.

۲.۴. کیفرگذاری قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبور دهندگان غیرمجاز افراد از مرزهای کشور

برده‌داری، تاریخی کهن دارد. در قرون گذشته، خرید و فروش انسان‌ها به صورت تجارت بردگان رواج داشت. نظام‌های مختلف، نه تنها برده‌داری را نفی نمی‌کردند، بلکه صاحبان قدرت در این امر دخالت داشتند. با تحولات اجتماعی، بردگی و تجارت برده که پدیده‌ای کاملاً پذیرفته شده محسوب می‌شد، به یک خطای اخلاقی و سپس یک جرم بین‌المللی تغییر ماهیت داد. (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۲، ص ۴۹) دین مبین اسلام تمامی انسان‌ها را، فارغ از اصل و نسب، نژاد، زبان و جنسیت با هم برابر و یکسان می‌داند و تنها ملاک برتری افراد را تقوا دانسته است. از این رو در احکام اسلامی با هر نوع بهره‌کشی و استثمار انسان‌ها مقابله شده است.

به هر حال شرایط ناپایدار برخی از کشورهای پیرامون جمهوری اسلامی ایران، توانسته است، زمینه تشدید اقدامات باندها و شبکه‌های تبهکاری قاچاق انسان را، بیش از پیش فراهم آورد. جهان در دو دهه گذشته شاهد روزافزون جرایم سازمان یافته فراملی، اعم از قاچاق انسان و اعضای بدن، مواد مخدر، اسلحه و ... بوده است. به

^۱ - طرح مزبور سال ۱۳۸۵ به مجلس تقدیم شد.

^۲ - طرح مزبور در ۱۳۹۷/۰۹/۲۸ اعلام وصول شده است و در تیرماه ۱۳۹۸ مورد بررسی و کلیات آن در کمیسیون به تصویب رسید و قرار است ظرف

یک ماه دیگر به صحن علنی مجلس برده شود.

موازات گسترش این جرایم، نظام‌های حقوق کیفری دنیا نیز در راستای انجام وظایف ذاتی خویش، اقداماتی قانونی انجام داده‌اند. نظام حقوق کیفری ایران نیز در این راستا و برای دفع خطرات احتمالی بیشتر این قبیل جرایم و رفع خلاءهای قانونی، لایحه «مبارزه با قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبور دهندگان غیرمجاز افراد از مرزهای کشور»² را جهت طی نمودن مراحل قانونی تقدیم مجلس نمود. پدیده قاچاق انسان و اعضای بدن از جمله جرایمی است که افکار عمومی نسبت به آن حساسیت ویژه‌ای دارد و حتی قانون مبارزه با قاچاق انسان¹ را کافی برای مقابله با این جرایم نمی‌بیند و هر از گاهی که صحبت از خروج اتباع ایران بصورت غیرمجاز و مرگ آن‌ها در نقاط مرزی یا در حین طی کردن مسیرهای دریایی می‌شود، نسبت به عدم نظارت، کنترل، اجرای قوانین و خلاءهای قانونی واکنش نشان داده و خواستار مقابله و مبارزه بیشتر با این پدیده‌ها هستند.

۳.۴. برخورد قاطع و سریع با اراذل و اوباش و خودداری از اعمال هرگونه ارفاق و تأخیر اجرای مجازات

اوباش‌گری، به عنوان یک مساله اجتماعی، از آشکارترین جلوه‌های خشونت در سطح جامعه است که در دهه ۱۹۶۰ و به طور خاص در رقابت‌های فوتبال انگلستان مورد توجه محققان علوم اجتماعی قرار گرفت. از ابتدای به وجود آمدن پدیده اوباشگری تا به امروز، هرگز تعریف واحد و دقیقی از آن نزد محققان علوم اجتماعی وجود نداشته است. به خصوص این‌که، رسانه‌های گروهی برچسب اوباش‌گر را به درگیری‌های مختلف ربط می‌دهند. (Macomb, 2004, p 25) اهمیت مساله اراذل، اوباش‌گری و تاثیر نامطلوب آن بر امنیت شهروندان، موجب گردیده است، پلیس اطلاعات و امنیت عمومی ناجا، بخشی از توان خود را به مطالعه و بررسی این پدیده معطوف نماید به گونه‌ای که طی سالیان اخیر، طرح‌هایی را در راستای «شناسایی» و «دستگیری» افرادی که با اعمال خود، شرارت و ناامنی را در سطح شهرها افزایش می‌دهند به مرحله اجرا درآورد. علیرغم تلاش شبانه‌روزی و دقیق نیروی انتظامی و دیگر نیروهای نظامی در راستای برقراری امنیت افراد جامعه در ابعاد مختلف و مبارزه با اراذل و اوباش، همچنان این پدیده در جامعه وجود دارد و هر از چندگاهی این افراد سعی در برهم زدن نظم و آسایش عمومی می‌نمایند. مساله ناامنی باعث اعتراض‌های عمومی شده و سیاست‌گذاران جنایی نیز جهت ارضای افکار عمومی اقدام به صدور بخشنامه «برخورد قاطع و سریع با اراذل و اوباش، افراد شرور و بدسابقه و... و خودداری از اعمال هرگونه ارفاق و تأخیر اجرای مجازات»² به تمامی مراجع قضایی کشور نمودند. اقدامات مزبور باعث کاهش فعالیت‌های مجرمانه اراذل و اوباش نشد و آن‌ها همچنان سعی در ایجاد ناامنی در اجتماع را داشتند و حتی در این راستا از انواع سلاح مخصوصاً سلاح‌های سرد از قبیل، قمه، شمشیر، چاقو، پنجه بوکس، خنجر و... استفاده می‌کردند و بدین شکل ارباب بیشتری برای مردم ایجاد نموده بودند، افکار عمومی به شدت از این وضعیت آشفته شده بود، این مساله باعث شد نمایندگان مجلس «طرح ممنوعیت به کارگیری سلاح سرد و تشدید مبارزه با جرایم خشونت بار» را تصویب نمایند.

۴.۴. جرایم زیست محیطی

انسان در طول هزاران قرن زندگی، به منظور رفع احتیاج‌های خود، به بهره‌برداری از طبیعت پرداخته، که در طول زمان، آن را با تغییرات عمده‌ای مواجه ساخته و گاهاً باعث تخریب آن شده است. بیابانی شدن سریع قسمت‌های

²- لایحه مزبور در جلسه علنی شماره ۳۳۶ مورخ ۱۳۹۸/۰۳/۲۸ بصورت عادی اعلام وصول شده است. این لایحه ۲۵ ماده و ۱۱ تبصره دارد.

¹- قانون مبارزه با قاچاق انسان، مصوب سال ۱۳۸۳ می‌باشد که دارای ۸ ماده و سه تبصره می‌باشد.

²- بخشنامه مذکور، جزو بخشنامه‌های تصویبی قوه قضاییه می‌باشد که در سال ۱۳۷۹ تصویب شد.

بزرگی از قاره افریقا و آسیا، کاهش لایه ازن، آلودگی آب‌های زیرزمینی، تخریب جنگل‌ها، انهدام گونه‌های گیاهی و جانوری و آلودگی‌های زیست محیطی نمونه‌هایی از این موارد هستند. امروزه، مساله محیط زیست به بحرانی جهانی و فراگیر تبدیل شده و چنانچه به صورت عملی و جدی برای رفع معضلات پیش‌روی آن چاره اندیشی نشود، بشر با فاجعه‌ی عظیمی مواجه خواهد شد. جرم زیست محیطی، هر نوع فعلی یا ترک فعلی را گویند، که باعث ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی و سلامت بشر می‌شود. نظر به این امر مهم، دیده می‌شود که طی سالیان اخیر، مساله حفاظت از محیط زیست به یک مساله ملی مبدل شده به گونه‌ای که نه تنها دولت بلکه اکثریت مردم هم خود را مسئول حفاظت از آن می‌دانند و به نوعی به تمکین از اصول مقدس قانون اساسی^۱ پرداخته‌اند.

در نظام حقوق کیفری ایران، به جهت آن‌که وجه غالب حمایت کیفری از محیط زیست به سیاست‌گذاری‌های قبل از انقلاب یا اندکی پس از انقلاب بر می‌گردد، شاهد عوام‌گرایی مشهودی نیستیم. شاید مهم‌ترین دلیل در این خصوص، نبود رسانه‌ها به نسبت امروز و تاثیر آن‌ها بر افکار عمومی در آن دوران‌ها باشد. پس از انقلاب هم‌چون قبل از آن، هرچند قانونگذاری زیست محیطی منسجمی به چشم نمی‌خورد (جعفری، احمدی، ۱۳۹۴، صص ۸۸-۸۶) و قوانین بسیار کمی در راستای حمایت کیفری از محیط زیست به تصویب رسیده‌اند، اما با رشد جمعیت رسانه‌های دیداری- شنیداری به خصوص در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ و بروز حوادث زیست محیطی مهمی همچون آلودگی هوا، آتش‌سوزی جنگل‌های ملی گلستان، خشک شدن دریاچه ارومیه و رودخانه زاینده رود، هجوم ریزگردها به کشور و در معرض انقراض قرار گرفتن گونه‌های نادر جانوری هم‌چون یوزپلنگ ایرانی، افکار عمومی به سمت و سوی دلخواه رسانه‌ها سوق پیدا کرده و مقنن به چار با تاثیرپذیری از افکار عمومی دست به قانون‌گذاری در این راستا زده است.

اصلاح آیین‌نامه آمادگی و مقابله با آثار زیان‌بار پدیده گرد و غبار (ریزگرد) در کشور مصوب ۱۳۸۸ در تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۰ توسط هیات وزیران اصلاح شد. هم‌چنین تصویب لایحه تقدیمی از سوی دولت برای مهار پدیده ریزگردها، مصوبه شورای عالی محیط زیست در خصوص افزایش نرخ بهای حیوانات وحشی به خصوص جانوران در معرض انقراض مانند یوزپلنگ ایرانی سال ۱۳۹۴، لایحه منع حیوان آزاری که از سال ۱۳۹۱ فرایند تدوینش آغاز شده بود، مجدداً در جریان بررسی و تصویب قرار بگیرد، تصویب قانون حمایت از خاک^۲ به عنوان یکی از منابع مهم و ارزشمند در تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۴ و ... از جمله اقداماتی کیفری هستند که در راستای رضایت افکار عمومی صورت گرفته است.

۵.۴. تشدید مجازات جرایم خشن علیه کودکان، معلولان و سالمندان

بروز خشونت در جامعه به عنوان یک پدیده آسیب‌ساز در بستر جامعه، اذهان عمومی را به خود مشغول کرده و مسایل و مشکلاتی را نه تنها برای بزه‌دیده، بلکه برای شهروندان هم، در پی خواهد داشت. خشونت در ادبیات کیفری

^۱- اصل پنجاهم: در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است. بنا بر این اصل این مساله وظیفه ای است همگانی.

^۲- قانون حفاظت از خاک دارای ۲۶ ماده و ۱۴ تبصره است.

در یک معنا، اعمال زور و قدرت به منظور آسیب رساندن جانی به دیگری، کاربرد غیرقانونی اعمال زور و قدرت شامل قتل، حمله و تهاجم، چاقوکشی، تجاوز به عفت است و به طور کلی هر گونه رفتاری که باعث صدمه یا آسیب روحی یا جسمی به دیگری شود را شامل خواهد شد. نحوه برخورد نامناسب خانواده‌ها، نزدیکان، دوستان و آشنایان با نیازهای بزه‌دیده‌گان خاص و ضعف بنیه اخلاقی و اعتقادی از جمله عواملی است که باعث ارتکاب جرم علیه این دسته از افراد می‌شود. جامعه ایران، در حال حاضر به سمت و سویی می‌رود که در آن نسبت افراد سالمند دائماً افزایش می‌یابد و این مساله تنها محدود به ایران نمی‌باشد بلکه در سطح جهانی نیز قضیه به همین شکل است. (گیدنز، ۱۳۸۶، ص ۲۳۸) سالمندی، یکی از مهمترین حقایق جمعیتی است و یکی از مسایل مهمی که با افزایش شمار سالمندان در جهان به شکل نگران کننده‌ای افزایش یافته و به عنوان یک دغدغه مورد توجه بسیاری از محققان و صاحب‌نظران قرار گرفته، پدیده خشونت علیه آنان یا بدرفتاری با آن‌هاست. (شریعتی، ۱۳۸۹، ص ۲۵) خشونت در جوامع انسانی تنها محدود به خشونت و بدرفتاری با سالمندان نمی‌شود بلکه تعداد کثیری از کودکان و معلولان را نیز به عنوان قشر فاقد سلاح دفاع شامل می‌شود.

به هر حال، طی سالیان اخیر، افکار عمومی، شاهد ارتکاب جرایم خشن علیه بزه‌دیده‌گان خاص، مانند: کودکان، معلولان و سالمندان بوده است که توان تحمل آن را نداشته و همین مساله باعث شد، قانونگذار نسبت به تشدید مجازات جرایم خشن علیه کودکان، معلولان و سالمندان اقدام نماید و بدین شکل با تقدیم طرح «طرح تشدید مجازات جرائم خشن ارتكابی علیه بزه‌دیدگان خاص» تبصره‌ای را به ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ اضافه نموده و بدین شکل با تشدید مجازات مرتکبان جرایم خشن علیه بزه‌دیده‌گان خاص، سعی در اقناع افکار عمومی نموده است. بدون شک افکار عمومی به عنوان عاملی مهم در چنین تصمیم‌گیری از سوی مقنن بوده است. مجموع اعتراض‌ها و انتقادات در اردبیل، تهران، بناب، مشهد، ارومیه و ... زمینه چنین اقدامی را فراهم آورد.

نتیجه‌گیری

تصمیم‌گیری کیفری فرآیندی است، که تحت تاثیر عوامل مختلف و متعددی صورت می‌گیرد و همزمان نیازمند بهره‌گیری از لوازم و سازوکارهای مشخصی است. یکی از آن سازوکارها، که تاثیر شگرفی بر روند تصمیم‌گیری کیفری از مرحله تدوین تا مرحله اجرا دارد، افکار عمومی است. افکار عمومی، بخشی از نیروی درونی یک ملت را تشکیل می‌دهد، اما هیچ وقت، نشانی از ثبات آن، به دست نیامده و در زمان‌ها و مکان‌های مختلف، واکنش‌های متفاوتی از خود نشان داده و همواره در حال تحول و تکامل بوده است. این پدیده از جمله پدیده‌هایی است، که گاهی مخرب و گاهی سازنده، گاهی پر سر و صدا و گاهی در اوج سکوت و خاموشی است. افکار عمومی در واقع همان صدای مردم است که می‌تواند در عرصه‌های گوناگون فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، حقوقی و ... تاثیر خود را در کیفرگذاری‌ها نشان دهد. این اهمیت و جایگاه ناشی از تاثیر شگرف آن طی سال‌های اخیر بوده که توانسته است، روند و پروسه کلی دادرسی را تحت تاثیر خود قرار دهد و دستگاه قضایی را وادار کند، تا نسبت به کیفردهی مجرمان، هم در جرایم حدی و هم تعزیری اقدام نماید. پس بنابراین مطالعه افکار عمومی به عنوان یک مقوله مهم در

قانونگذاری و کیفرگذاری در سیاست جنایی قضایی ایران از اهمیت والایی برخوردار است به گونه‌ای که انکار آن امری است، غیرقابل انکار و اجتناب‌ناپذیر. واکنش فعال افکار عمومی، در قبال برخی از جرایم حدی و تعزیری نظیر: زنا، لواط، افساد فی الارض، اهانت به ادیان و مذاهب قانونی و اقوام ایرانی، جرایم زیست محیطی و ... دلیلی است بر این ادعا. لذا حرکت دستگاه قضایی در مسیر خواست افکار عمومی برای جلب رضایت و اقناع آن‌ها، مساله‌ای است که سیاست جنایی را به سوی یک سیاست جنایی عوام‌گرایانه سوق داده است. به همین جهت، مدیریت خواست افکار عمومی و نحوه پاسخ‌دهی و اقناع آن مساله‌ای است که به نظر می‌رسد سیاست‌گذاران جنایی تا به حال نتوانسته‌اند به آن دست پیدا کنند. برخوردهای خارج از رویه نه تنها با شیوه و متد قانون‌گذاری و کیفرگذاری هم‌خوانی نداشته، بلکه در بسیاری از اوقات ناقض اصول حاکم بر دادرسی عادلانه بوده است. بررسی‌ها نشان از آن دارد که، منابع و مطالب معتبر فقهی نیز بی‌تاثیر در جهت‌گیری‌های افکار عمومی در قبال سیاست جنایی قضایی ایران، نبوده است. در برخی از موارد مثل جرایم جنسی، مخصوصاً در حالتی که به عنف و اکراه صورت گرفته باشد، افکار عمومی با تأسی از موازین فقهی، به ضعف و خلاءهای موجود قوانین، واکنش نشان داده که باعث تغییر خط‌مشی سیاست-گذاران جنایی شده است. بطور کلی، تغییرات عدیده صورت گرفته، در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در باب جرایم حدی، ناشی از فشار افکار عمومی بوده است.

پیشنهادها

۱. سیاست‌گذاران جنایی اگر قصد دارند، یک سیاست جنایی کارآمد داشته باشند، باید سعی نمایند، که آگاهی‌های عمومی را درباره موضوعات عدالت کیفری، نرخ جرایم، کارکردها و اهداف مجازات‌ها و ... افزایش دهند.
۲. سازماندهی افکار عمومی توسط سازمان‌های مردم‌نهاد، جهت فرهنگ‌سازی در زمینه مبارزه با جرم و ناهنجاری.
۳. هماهنگ عمل کردن سیاست‌گذاری تقنینی، قضایی و اجرایی در بکار بستن شیوه‌های موثر و علمی در خصوص اقناع افکار عمومی
۴. استفاده از نخبگان غیر هم‌سو با رویکرد نشریات و رسانه‌ها، برای تنویر افکار عمومی از جرایم ارتكابی و جلوگیری از تقابل آن‌ها با سیاست جنایی موجود و حاکم.
۵. سخت‌گیری و شدت عمل کیفری در قانون‌گذاری بایستی مطالعه شده و هدف‌دار باشد نه مقطعی، لحظه‌ای و مبتنی بر افکار عمومی عام.
۶. آسیب‌شناسی بزهکاری و رفتارهای جنایی در کشور با تشکیل کمیته‌ای تخصصی با حضور اندیشمندان، اساتید و صاحب‌نظران در عرصه علوم جنایی و تقدیم یافته‌های حاصله به سیاست‌گذاران جنایی.

منابع و ماخذ

- قرآن کریم
 آشوری، محمد، مندنی، اسلام، ۱۳۹۷، تحلیل سیاست جنایی امنیت‌مدار در پرتو اصول اخلاقی و موازین حقوق بشری، پژوهش‌های اخلاقی، شماره ۳۳: ۲۰۴-۱۸۳.
 آقابخشی، علی، افشاری‌راد، مینو، ۱۳۷۹، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: چاپار.
 آگاه اجیرلو، طاهر، ۱۳۹۷، جرم‌نگاری توهین به اقوام و اقلیت‌ها در حقوق موضوعه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، هیات و معارف اسلامی، دانشگاه ارومیه.

- ارمغان، مسعود، نقدی سپهوند، اکبر، ۱۳۹۶، سیاست جنایی ایران در قبال جرایم علیه اموات، مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، دوره سوم، شماره ۴: ۱۱۱-۱۰۰.
- بجنوردی، حسن، ۱۳۷۷، القواعد الفقهیه، جلد دوم، قم: نشر الهادی.
- براید، شن مک، ۱۳۹۱، یک جهان، چندین صدا، ترجمه، یاد، ایرج، تهران: نشر سروش.
- بیگی، جمال و همکاران، ۱۳۹۲، سیاست جنایی پیشگیرانه ناظر بر جرایم منافی عفت در ایران، مطالعات پیشگیری از جرم، سال هشتم، شماره ۲۸: ۳۰-۹.
- پاک‌نهاد، امیر، ۱۳۹۳، سلسله نشست‌های تازه‌های علوم جنایی، دانشگاه شیراز.
- جعفری، امین، احمدی، اصغر، ۱۳۹۴، عوام‌گرایی در عرصه سیاست‌گذاری کیفری زیست محیطی، فصلنامه اخلاق زیستی، سال پنجم، شماره پانزدهم: ۹۹-۷۱.
- حرعاملی، محمدبن حسن، ۱۳۹۱ق، وسائل الشیعه، جلد دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- حرعاملی، محمدبن حسن، ۱۴۰۹، تفصیل وسائل الشیعه الی مسائل الشریعه، محقق گروه پژوهش و موسسه آل بیت (ع)، قم: موسسه آل‌البیت (ع).
- حرعاملی، محمدبن حسن، ۱۳۹۲هـ.ق، وسایل الشیعه، جلد ۱۸، المکتبه الاسلامیه.
- خزائی، علی، ۱۳۹۲، نقش و تاثیر افکار عمومی بر سیاست جنایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز.
- دادگران، محمد، ۱۳۹۳، افکار عمومی و معیارهای سنجش آن، تهران: انتشارات مروارید.
- داوری، محسن، ۱۳۹۴، ارزیابی سیاست جنایی ایران در قبال جرایم سمعی و بصری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- دلماش مارتی، مری، ۱۳۹۳، مدل‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه، نجفی ابرندآبادی، علی حسین، تهران: نشر میزان.
- دوست‌خواه، جلیل، ۱۳۸۸، گزارش و پژوهش (اوستا)، تهران: مروارید.
- شریعتی، آذین، ۱۳۸۹، پیشگیری از بزه‌دیدگی سالمندان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- شیدائیان، مهدی، رجبی سلمان، جواد، ۱۳۹۵، بزه دیده و عوام‌گرا شدن سیاست کیفری، حقوق جزا و سیاست جنایی، دره ۱، شماره ۲: ۲۷۵-۲۵۵.
- طباطبائی بروجردی، سیدآقا حسین، ۱۴۲۹هـ.ق، جامع احادیث الشیعه، جلد سی، تهران: فرهنگ سبز.
- عرفانی، ابراهیم، مصطفایی، نادر، ۱۳۹۷، تعامل رسانه‌ها با سیاست کیفری ایران در قبال جرایم مواد مخدر، مجله قانون یار، شماره ۸: ۱۷۴-۱۳۵.
- عزیزیان، مریم، ۱۳۹۴، بررسی فقهی و حقوقی همجنس‌گرایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهرکرد.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۳۶۷، مراه العقول، جلد ۲۳، قم: دارالکتاب الاسلامیه.
- فرجیها، محمد، مقدسی، محمدباقر، ۱۳۹۳، جلوه‌های عوام‌گرایی در سیاست‌های کیفری مواد مخدر، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۶۸.
- قربان‌نیا، ناصر، ۱۳۸۷، فلسفه مجازات‌ها در فقه کیفری اسلام، مجله قضاوت، شماره ۵۲.
- قمی، علی بن ابراهیم، ۱۴۰۴ق، تفسیرالقمی، جلد دوم، قم: دارالکتاب.
- کرمی، داود، ۱۳۹۴، سیاست کیفری افتراقی در جرایم سایبر با تاکید بر حقوق کیفری ایران، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه قم، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۴۰۷ق، الکافی، جلد پنجم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- لازار، ژودیت، ۱۳۹۵، افکار عمومی، ترجمه، کتبی، مرتضی، تهران: نشر نی.
- لازرژ، کریستین، ۱۳۸۲، سیاست جنایی، ترجمه، نجفی ابرندآبادی، علی حسین، تهران: نشر میزان.
- مرادی حسن آباد، محسن، ۱۳۹۰، تاثیر افکار عمومی بر ابقا یا الغای کیفر اعدام در غرب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۳۶۷، بحارالانوار، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- محمودی جانکی، فیروز، مرادی حسن آبادی، محسن، ۱۳۹۰، افکار عمومی و کیفر‌گرایی، مجله مطالعات حقوقی، دوره سوم، شماره دوم: ۲۱۴-۱۷۵.
- مظفری، حسن، ۱۳۹۳، مبانی جرم‌انگاری در جرایم جنسی مستوجب حد در حقوق کیفری اسلام، فقه و اجتهاد، شماره ۱: ۱۵۰-۱۲۳.
- معاونت مبارزه با جرایم اقتصادی، ۱۳۸۸، جزوه کارگاه آموزشی زمین خواری.

- مقدس، محمدباقر، ۱۳۹۰، عوام گرایی کیفری و جلوه‌های آن در سیاست کیفری ایران، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۷، انوار الفقاهه (کتاب الحدود و التعزیرات)، المجلد الاوّلی، مدرسه الامام علی ابن ابی طالب.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۶۲، فلسفه حدود و تعزیرات در اسلام، مجله مکتب اسلام، سال ۲۳، شماره نخست.
- میرمحمدصادقی، حسین، ۱۳۹۲، حقوق جزای بین الملل، تهران: نشر میزان.
- میرمحمدصادقی، حسین، ۱۳۹۳، حقوق کیفری اختصاصی جرایم علیه اموال و مالکیت، تهران: نشر میزان.
- مهرا، نسرین و همکاران، ۱۳۹۵، سیاست کیفری ایران بعد از انقلاب در تعزیرات، مجله حقوقی دادگستری، سال ۸۲، شماره ۱۰۳: ۲۰۰-۱۷۵.
- مهرا، علی اکبر، ۱۳۷۳، زمینه روان‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات مهرداد.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۸۹، تقریرات جامعه شناسی کیفری، به کوشش، جوانمرد، بهروز، دانشگاه شهید بهشتی.
- نقیب زاده، احمد، ۱۳۸۸، درآمدی بر جامعه شناسی سیاسی، تهران: سمت.
- هوشمند، مهرداد، ۱۳۸۴، فرهنگ علوم اجتماعی، تهران: نشر آوای دانش گستر.
- Macomb, D, 2004. Sports in World History (Themes in World History). Rout ledge.

Jurisprudential and legal study of the influence of public opinion on penalties In Iranian criminal justice policy

Ebrahim Ghorbani, Jamal Beigi & Babak Pourghahremani

Although no constitution has explicitly provided for public opinion in the constitution, it has been able to play an important role in the criminal justice policy of various governments. One of the influential aspects of this phenomenon in Iranian criminal policy is the discussion of penalties for criminal behavior. The purpose of this research is to study the impact of public opinion on the impact of public opinion on penalties in Iranian criminal justice policy using a descriptive-analytical method based on documentary and library studies. The report concludes that public opinion as An important factor and punishment criterion is considered in Iranian criminal justice policy, and this is especially evident when public opinion is aware of the crime and is sensitive to it. Generally crimes such as adultery, sodomy, prophecy, moharebeh, corruption on earth, rebellion, insults to religions, environmental crimes, etc. are crimes whose public opinion has affected their punishment.

Keywords: English Public Opinion, Criminal Policy, Minor Offenses, Punishment, Impact of Public Opinion.